

3° Ex vers. 29 disce et recordare semper quod veri christiania laus, non ex hominibus, sed ex Deo, qui mentem et cor intuetur.

Ergo ad hominum iudicia plerumque falsa non attendendum, sed ad Dei, cor penetrantis, iudicium existimat, contemnunt homines; quid ad me? nec

CAPUT III.

1. Quid ergo amplius Iudeo est? aut qua utilitas circumcisionis?

2. Multum per omnem modum; primùm quidem quia credita sunt illis eloqua Dei.

3. Quid enim, si quidam illorum non crediderunt? Numquid incredulitas illorum fidem Dei evanescit? Absit.

4. Est autem Deus verax; omnis autem homo mendax, sicut scriptum est: Ut justiceris in sermonibus tuis, et vincas cum judicaris.

5. Si autem iniqtitas nostra justitiam Dei commandat, quid dicemus? Numquid iniquus est Deus, qui infert iram?

6. (Secundum hominem dico). Absit: aliquo quoniodam judicabit Deus hunc mundum?

7. Si enim veritas Dei in me mendacio abundavit in gloriam ipsius, quid adhuc et ego tanquam peccator judicior?

8. Et non (sicut blasphemamur, et sicut aiunt quidam nos dicere) facimus mala ut veniant bona? quoniam damnatio justa est.

9. Quid ergo? præcellimus eos? Nequaquam: catus enim sumus Iudeos et Grecos omnes sub peccato esse.

10. Sicut scriptum est: Quia non est justus quisquam:

11. Non est intelligens, non est requiriens Deum.

12. Omnes declinaverunt; simul inutiles facti sunt; non est qui faciat bonum, non est usque ad unum.

13. Sepulcrum patens est guttura eorum, linguis suis dolosè agebant; venenum aspidum sub labiis eorum:

14. Quorum os maledictione et amaritudine plenum est.

15. Veloce pedes eorum ad effundendum sanguinem.

16. Contritus et infelicitas in viis eorum.

17. Et viam pacis non cognoverunt.

18. Non est timor Dei ante oculos eorum.

19. Scimus autem quoniam quacumque lex loquitur, illi qui in lege sunt, loquuntur: ut omne os obstratur, et subditus fiat omnis mundus Deo:

20. Quia ex operibus legis non justificabur omnis caro coram illo; per legem enim cognitio peccati.

21. Nunc autem sine lege justitia Dei manifestata est, testificata à lege et prophétis:

22. Justitia autem Dei per fidem Jesu Christi, in omnes et super omnes qui credunt eum; non enim est distinctio;

virtutem dabit eorum existimatio, nec auferet contemptus; sum id quod sum coram Deo; cetera nihil.

Domine, Deus virtutum, converte me; da mihi cor rectum, cor amore tui fervens, cor te verè et sincerè diligens; tunc, quidquid sit de hominum iudicis, ostende faciem tuam, et salvus ero.

CHAPITRE III.

1. Quel est donc l'avantage des Juifs? et quel est l'utilité de la circoncision?

2. Leur avantage est grand en toutes manières; principalement en ce que les oracles de Dieu leur ont été confiés.

3. Car enfin, si quelques-uns d'entre eux n'ont pas cru, leur infidélité anéantira-t-elle la fidélité de Dieu?

4. Dieu est véritable, et tout homme est menteur selon qu'il est écrit, ainsi que vous soyez reconnaître fidèle dans vos paroles, et victorieux dans les jugements qu'on fera de vous.

5. Mais si notre injustice fait paraître davantage la justice de Dieu, que dirions-nous? Dieu (pour parler selon l'homme) n'est-il pas injuste de nous accabler de sa colère?

6. Non certes; car si cela était, comment Dieu serait-il le juge du monde.

7. Mais si, par mon mensonge, la vérité de Dieu à éclaté davantage pour sa gloire, pourquoi me condamne-t-on encore comme pécheur?

8. Et pourquoi ne ferons-nous pas le mal, afin qu'il en arrive du bien? (selon que quelques-uns publient que nous le disons, par une calomnie qu'ils nous imposent.) Ces personnes seront justement condamnées.

9. Quoi donc! sommes-nous préférables aux gentils? Nullement; car nous avons déjà convaincu et les Juifs et les gentils d'être tous dans le péché,

10. Selon qu'il est écrit: il n'y a pas un juste, il n'y a pas un seul.

11. Il n'y a point d'homme qui ait de l'intelligence; il n'y a point à qui cherche Dieu.

12. Ils se sont tous détournés du droit chemin; ils sont tous devenus inutiles, il n'y en a point qui fasse le bien; il n'y en a pas un seul.

13. Leur gosier est un sépulcre ouvert; ils se sont servis de leur langue pour tromper avec adresse; ils ont sous leurs lèvres un venin d'aspic:

14. Leur bouche est remplie de malédiction et d'ameretume;

15. Leurs pieds courrent vite pour répandre le sang.

16. Le brisément et le malheur sont dans toutes leurs voies.

17. Ils ne connaissent point la voie de la paix.

18. Ils n'ont point la crainte de Dieu devant les yeux.

19. Or, nous savons que toutes les paroles de la loi s'adressent à ceux qui sont sous la loi, afin que toute bouché soit fermée, et que tout le monde soit soumis à Dieu.

20. Parce que nul homme ne sera justifié devant Dieu par les œuvres de la loi; car la loi ne donne que la connaissance du péché.

21. Au lieu que maintenant, sans la loi, la justice de Dieu nous a été manifestée, la loi et les prophètes lui rendent témoignage.

22. Et cette justice que Dieu donne par la foi en Jésus-Christ, à tous ceux et sur tous ceux qui croient en lui, car il n'y a nulle distinction.

23. Omnes enim peccaverunt, et egerunt gloriā Dei:

24. Justificati gratis per gratiam ipsius per redempcionem quae est in Christo Iesu,

25. Quem propositus Deus propitiationem per fidem in sanguine ipsius, ad ostensionem justitiae sue, propter remissionem precedentium defictorum,

26. In sustentatione Dei, ad ostensionem justitiae ejus in hoc tempore; ut sit ipse iustus, et justificans eum qui est ex fide Iesu Christi.

27. Ubi est ergo gloria tua? Exclusa est. Per quam legem? Factorum? Non: sed per legum fidem.

28. Arbitramur enim justificari hominem per fidem sine operibus legis.

29. An Iudeorum Deus tantum? Nonne et gentium? Imò et gentium.

30. Quoniam quidem unus est Deus, qui justificat circumlocutionem ex fide, et praepositum per fidem.

31. Legem ergo destruimus per fidem? Absit: sed legem statuimus.

ANALYSIS.

Primo et secundo vers. proponit et solvit objectionem contra dicta in fine cap. 2; deinde tertio et sequentibus versibus, usque ad vers. 9, duas alias objections ex primis subvaescentes priori proponit et solvit.

Iudeos ergo, quos in cap. 2 depresso, hic primum extollit, dicens eos gentilium precellicere, in eo quod iudei concordia sunt eloqua et promissa Dei, que Deus fideliiter adimpluit, nonobstante querundam Iudeorum incredulitate.

Ali vers. 9 Iudeos rursus humiliat, et gentilibus equal in negotio salutis, in eo quod omnes et hi et illi sub peccato fuerint; quod et multis Scripturar testimonis probat usque ad v. 19, ubi concludit omnes coram Deo res

PARAPHRASIS.

1. Si verè et coram Deo ille Iudeus est, qui corde, siq[ue] vera et Deo grata circuncisio, que cordis, quid igitur exiūm habet Iudeus ex genere? et quam utilitatem affert illi circuncisio carnis?

2. Multum omnino prerogative habuit Iudeus populus supra gentiles; imprimit quidem, quia Deus ei sui concretis eloqua, prophetias de Messia, futurum regnum eius mysteriorum predictiones.

3. Nee est quid quis dicas quod eis plerique non crediderunt; esto enim quidam non crediderunt, num propter deuersitatem esse Dei beneficium? num istorum incredulitas inanem reddet Dei fidelitatem in suis promissis? hoc impossibile est.

4. Deus enim summè verax est, qui nec fallit potest, nec fallere; à quo longè distat homo, qui ut homo, et falli potest et fallere; Dei autem veracitatem non vinci hominum infidelitate, testatur David, post peccatum suum dicens: *Miserere mei, Deus;* sic enim ficit ut justus et verax apparet in tuis promissis de regni mei stabilitate; de Messia ex me nascituro. Merui equidem ob scelus meum his promissis frustrari, et reverè judicant homines te propterea fidem milii non servaturum; sed parce mihi: sic hominum iudicia

23. Parce que tous ont péché, et ont besoin de la gloire de Dieu;

24. Etais justifiés gratuitement par sa grâce; par la rédemption qui est en Jésus-Christ,

25. Que Dieu a proposé pour être la victime de l'offrande, par la foi en son sang, pour faire paraître sa justice, par la rémission de leurs péchés passés,

26. Qui a soufferts avec tant de patience; pour faire paraître en ce temps cette justice qui vient de lui, montrant tout ensemble qu'il est juste, et qu'il justifie celui qui a la foi en Jésus-Christ.

27. Et est donc le sujet de votre gloire? Il est exclus. Et par quelle loi? Est-ce par la loi des œuvres? Non, mais par la loi de la foi.

28. Car nous devons reconnaître que l'homme est justifié par la foi, sans les œuvres de la loi.

29. Dieu est-il seulement le Dieu des Juifs? Ne l'est-il pas aussi des gentils? Oui, certes, il l'est aussi des gentils.

30. Puisqu'il n'y a qu'un seul Dieu, qui justifie par la foi les concréts, et qui par la même loi justifie les incrédules.

31. Détruissons-nous donc la loi par la foi? A Dieu ne plaise; au contraire, nous l'établirons.

(Trois.)

16. Quod et de omnibus simul probo sacre Scripturae auctoritate, apud Judeos irrefragabili.

11. Scriptum est Ps. 15: Non est quisquam justus; non est qui intelligat aut requirat Deum.

12. Omnes à via rectâ mandatorum ad vias pravas declinaverunt, pariter inuitiles facti sunt: non est qui bonum faciat; non est, inquam, vel unus.

13. Sepulcrum spartum est guttur eorum; linguis suis usi sunt ad alios decipiendos; in ore suo paratum habent venenum non minus lethale quam aspides.

14. Et Ps. 9: Quorum os exortacione et amarulenta plenum est.

15. Et Isa. 59, v. 7: Veloci pedes eorum ad effundendum sanguinem; non vadunt, sed currunt.

16. Contritio et calamitas in viis eorum, quicunque vadant, conterunt, et omnes reddunt miseros.

47. Et viam pacis non cognoverunt; non est timor Dei ante oculos eorum; Deum Iusticiam non timent; hinc nec timore vindictae abstinent à malitia.

18. Nec est quidquid dicat huc ad Judeos non pertinere, cùm certum sit et omnibus notum, quidquid lex loquitur, ad eos potissimum attinere, qui sunt sub iudeo; supradicta autem ex lege sunt despiciunt, et huc ideò volui exprobriare, ut omnibus omnino hominibus obstruator; nullus audeat se absque peccato esse gloriar; sed è contra omnes omnino sciant et confidant se Deo judicis omnino exesse.

19. Quandoquidem nec lex Mosaicæ litteraliter observata quemquam mortaliū verè et coram Deo reddit unquam justum, quia per legem datur quidem cognitio peccati, sed non datur remedium peccati, nisi recurratur ad Christum.

20. At nostri tandem temporibus, in hoc sae feliçissimis, sine legis admittendo, iustificari Dei, seu, quā Deus nos reddit verè justos, per Evangelium manifestata est, et palam annuntiata, que olim à lege et à prophetis fuit praenuntiata.

21. Justitia, inquam, que per fidem in Jesum Christum, à Deo infunditur in omnes et super omnes qui credunt in eum; in hoc enim nullum est discrimen.

22. Quia omnes peccaverunt, et nullus habet unde

COMMENTARIA.

VERS. 1.—*Quid ergo amplius*, Gr., *præstans*, seu existim. Syr.: Quæ est igitur excellētia Iudei? Interrogatione proponit objectionem, que contra proximè dicta fieri potest, quasi dicaret: Si ita se res habet, ut coram Deo ille sit verè Iudeus, qui ex corde Iudeus est, et illa sit vera et Deo grata circumcisio, quæ cordis, non que in carne, cap. 2, v. 28, 29, et Deus aquè remuneret gentilem ac Iudeum, legem observantes, v. 10;

Vers. 1. — *Quid ergo amplius Iudeo est?* Sensus est: Si ita se res habet, ut dictum est, quid igitur amplius præ gentili, quidve eximium collatum est Iudeo? Quid habet Iudeus in quo præcelta?

Aut quæ utilitas circumcisio, id est, quid prodest esse circumcisum?

Vers. 2. — *Multum per omnes modum*, id est, valde multum amplius et Iudeo. *Primum quidem*, quia credita sunt illis eloqua Dei, id est, loco imprimita

coram Deo gloriatur; sed omnes unde confundantur, et humiles misericordiam implorent Salvatoris.

25. Justificantur autem gratis per gratiam Dei misericordiam, per redēptionem, quam, appenso prelio, fecit ad meruit Jesus Christus.

24, 25. Quem Deus proposuit victimam ire sua propitiatorium, cuius propitiatio famus participes, per fidem, quæ credimus Christum pro nobis mortuum, et hanc misericordiam dedidit ut hominibus ostenderet divitias justitiae sue, tum quæ justus est in se, tum quæ justificat impios, ad remissionem peccatorum precedentium ab origine mundi.

26. Que peccata Deus hucusque patienter sustinuit, ut hunc nostro tempore evidētiū, ut jam dixi, ostenderet justitiam et quæ justus est in se et quæ justificat impios; suam enim in se justitiam ostendit, nolens hominibus parere, nisi in sanguine unigeniti Fili sui; justitiam autem, quæ justificat impios ostendit, ex peccatoribus justos et sanctos faciens omnes, quicunque verè credunt in Jesum Christum, propitiatorem nostrum.

27. Die igitur, ô Iudee, ubi in hoc justificationis modo, ratio gloriandi? exclusa est; per quam legem? an per veterem, seu Mosaicam, quæ facienda docebat? Non, sed per legem novam, quæ dat virtutem ut non servet.

28. Ex dictis enim colligimus quemlibet hominem, sive Iudeum, sive gentilem, justificari per fidem in Jesum Christum, etiam si legis Mosaicæ prescripta non servet.

29. An Deus Iudeorum tantum est Deus? Non idem et aquæ genitilium Deus est? Ita sanè; genitilium regnè ac Iudeorum Deus est.

50. Quia ergo unus omnium est Deus, dignum ut unus sit omnibus et circumcisus et incircumcisus justificationis modus, scilicet per fidem in Jesum Christum, omnium Salvatorem.

51. Nec dicat Iudeus quid hæc de fide doctrinā legem Mosaicam derit; immo legem stabilito: ipsa enim Christum et justitiam ejus figuravit, prædicta et promisit; justitia ergo per fidem Christi legem stabilit, cuius veritas, effectus et complementum est.

tempora, ait S. Anselm.; nam tempore Evangelii omnes sunt unum, ut dicit ad Gal. 5, v. 28. Multas Iudeorum prerogativas recensuit cap. 9, v. 4 et 5. Unam hic referre modò sufficit. *PRIMUM QUIDEM.* Syr., in primis, id est, præcipue, quod Deus eis, ut amicis suis, concredidit eloqua sua, prophetias de Messia, predictions futurorum ejus mysteriorum, oracula, figuræ futurorum Ecclesiæ scilicet christiana.

i. Et hæc est Iudei summa privilegia. Bone Deus! Si tua de Christo nascituro oracula, promises, tantum fuere bonum, quid ergo ejusdem Messia natu, mortui, suscitati, ad dexteram tuam sedentes, exhibito? Si futurorum mysteriorum predictions, figuræ et umbris obvelatae, tantum fuere privilegium, quid ergo eorumdem mysteriorum jam peractorum, aut perciendi ororum apertum revelatio? manifesta explicatio? Et hæc est tua in nos beneficia! si nos dilexisti, ut tuum nobis unigenitum dederis Filium; nos aperte per tuum doceris Filium; nos abundanter et copiose per tuum redemtoris Filium; omnia nobis in tuum donaveris Filio; ob hanc immensam misericordiam tuam sis in eternum benedictus, ô Deus misericordis!

Vers. 4. — *ABSI*. Gr., *ne fiat*. *EST AUTEM DEUS VERAX.* Gr.: *Est autem Deus verax; fiat*, ait Ambros. sit, ait Chrysost., jam quam lectioem sensus est: Sit et eredatur; vel et appareat Deus constans in promissis suis, eti vel omnes homines sint mendaces, fidemque fallant.

Syriaca versio: *Abi*, si quidem Deus verax est, justa quæcumque et nostram sensus est: *Abi*, quasi dicaret: Impossible est Dei fidelitatem hominum infidelitate aboliri. Deus enim summè verax est; semper et in omni casu est et manet verax in dictis et promissis suis; veritas ipsa est, hincque nec falli, nec fallere potest.

OMNIS AUTEM HOMO MENDAX. In quo procul abest ab homine, qui nature sus corruptione, mendax et falsus est: nullus enim, qui ex intellectus ignorantiæ sepè non fallatur; nullus qui ex voluntatis mutabilitate, aut malitia non fallat aliquando, aut possit saltem fallere.

Pravidens ergo apostolus quid posset quis et instare, dicens: Quid profire Iudeis incredulis eloqua Dei? Respondet 1°: Esto, quidam, imo plerique non crediderint, num id est desit esse beneficium ex parte Dei? Respondet 2°: Esto non crediderint, an illorum incredulitas inanem reddet Dei fidelitatem in promissis suis?

Anstr, id est, nonobstante illorum incredulitate, Deus stabilit promissis, que fecit patribus eorum de Messia ex eis nascituro, omnesque gentes per fidem justificato.

Mirabilis Deus in omnibus suis, non tantum operibus, sed et verbis! Promisit Abræah, Isaco, Jacobo, Davidi, Messiam ex ipso posteriorate nascitum; Deus in tempore exhibet quod promisit patriarchis, dat Messianum: Israelitz, Abræah, Isaci, Jacobi filii, Messiam non recuperant. An hæc infidelitas inanem et otiosam reddet Dei fidelitatem? *absi*. Deus de la promissa; quorum patres, et ex quibus ex Christus secundum carnem.

Vers. 5. — *Quid enim, si quidem illorum crediderunt?* q. d.: *Incrediderunt, credere noluerunt, scilicet eloqua Dei sibi crediti, hoc est; non habuerunt fidem promissi divinis, quæ continetur in Scriptura.*

Namquid incredulitas illorum fidem Dei evacuat? Sensus: muniquid illorum incredulitas effacere poterit ut Deus promissa sua non pretest, fidemque datum non servet? *Fides* hæc acceptur, ut alias sapientiam in Scriptura veteris Testamenti, per veritatem in præstantibus promissis.

Abi, græce, ne sit, ne fiat, scilicet, ut hominum

pidibus suscitat Abræah filios. *Ecce convertitur ad gentes*, aiunt Apostoli à Deo inspirati; gentiles Evangelio credunt, per fidem fiunt spirituales Abræah filii, verique Israelite facti, Christum Abræah promissum receperunt.

Hinc obstupescit ingratis humani cordis perseveratam, domum donorum Dei responentem! Hinc et mirare omnipotentem Dei bonitatem, ex malis hominum bonum elecentem. Odi, time cor tuum, perversitatem ejus observa semper; ama Dei bonitatem, in eam spera, ei totus imitare.

Vers. 4. — *ABSI*. Gr., *ne fiat*. *EST AUTEM DEUS VERAX.* Gr.: *Est autem Deus verax; fiat*, ait Ambros. sit, ait Chrysost., jam quam lectioem sensus est: Sit et eredatur; vel et appareat Deus constans in promissis suis, eti vel omnes homines sint mendaces, fidemque fallant.

Syriaca versio: *Abi*, si quidem Deus verax est, justa quæcumque et nostram sensus est: *Abi*, quasi dicaret: Impossible est Dei fidelitatem hominum infidelitate aboliri. Deus enim summè verax est; semper et in omni casu est et manet verax in dictis et promissis suis; veritas ipsa est, hincque nec falli, nec fallere potest.

OMNIS AUTEM HOMO MENDAX. In quo procul abest ab homine, qui nature sus corruptione, mendax et falsus est: nullus enim, qui ex intellectus ignorantiæ sepè non fallatur; nullus qui ex voluntatis mutabilitate, aut malitia non fallat aliquando, aut possit saltem fallere.

SICUT SCRIPTUM EST, Ps. 50. Dei veracitatem non vinci hominum infidelitate, probat exemplo et verbis Davidis, post peccatum suum dicentis: *MISERERE MEI, DEUS...*, ut *JUSTIFICERES...*, id est, ita fit, si mea peccata condones, ut justus et verax apparet in promissis tuis, de stabilitate solii mei, de Messia ex me nascituro. Vide paraphras.; et *VINCAS CUM JUDICARIS*; et consequenter fit ut vincas in iudicio, seu vincas iudicari temerari hominum, qui presumunt te, ob peccata mea, fidem mili non servaturum. Vincit in iudicio, qui justus apparet in lice; vincas ergo, et eo magis justus et fidelis apparet, quod per peccatum meum factus sum promissio tuis indigetur.

Hinc D. Paulus vult dicere quid incredulitas Iudeorum Dei fidelitatem non solum non reddit inanem, sed et illusoriem.

Vers. 5. — *Si autem iniquitas nostra...* Altera objectio ex ultima responsive nascentis: Si peccatum malitia Dei fidem evanescit. Si quidem impossibile est Deum mentiri aut fidem fallere.

Vers. 4. — *Est autem Deus verax, in omnibus dictis et promissis, adeo ut fallere non possit.* Est enim ipsa veritas. *Omnis autem homo mendax*, scilicet ex semelipsa, et ex inclinatione depravatae suæ naturæ.

Sicut scriptum est: Ut justificeris in sermonibus tuis, et vincas cum iudicaris. Adducit hoc testimonium ex Psal. 50, quo ostendat Deum semper in promissis esse verace, non obstantibus etiam hominum peccatis; adeo ut ex nostra iniquitate magis etiam apparet atque illustrior fiat ipsius veritas et justitia.

Vers. 5. — *Si autem iniquitas nostra justificari Dei commendat, quid dicemus?* Si nostra iniquitas

Davidis, etc., si incredulitas Iudeorum, etc., et consequenter si iniurias nostra justitiam Dei, seu fidelitatem Dei reddit illius.

NEMQUID INIQUUS EST DEUS? nonne sequitur quod Deus non posset sine iniustitia peccatores punire? punit enim per quos glorificatur.

VERS. 6. — SECUNDUM HOMINEM DICO. Ne quis hoc loquendu modo scandalizetur, monet quod hominum, et quidem errantium more, loquatur: *Abst; alioquin quomodo...*; quia manifeste absurdum est quod objicitur, satis habet respondere quod si Deus esset iniustus, mundum non posset judicare; atque credimus omnes quod Deus est iudex mundi; ergo et quod iustus. Vera autem ratio cur Deus iuste puniat peccatores, dabitur, v. 8, ubi eadem objectione reponitur.

VERS. 7. — SI ENIM VERITAS DEI. Priore objectionem v. 5 factam urgat clarioribus verbis: *Si veritas, id est, veracitas Dei; abundavit, id est, clarior et illustrior facta est per meum mendacium, seu per peccatum meum, cur ego iudicor, condemnor, et purior tanquam peccator?* Assumit in se personam peccatores.

VERS. 8, 9. — ET NON (SICUT BLASPHEMAMUR,...) FACIAMUS MALA, inquit potius facienda erunt mala, ut inde major Deo gloria proveniat; aliud inconveniens, quod infertur: *sicut blasphemamur, id est, sicut per calumniam, aliqui verba nostra, non bona fide referentes, dicunt de nobis.*

Fortassis quia dixerat Apostolus: *Ubi abundant delictum, superabundavit et gratia.* Quidquid sit, haec emnia D. Paulus tanquam nimis absurdia satis habet detestari, *abst;* quod abominans est; et hanc calumniam contemnere et poena dignissimum dicere. QUORUM DAMNATIO, quorum, id est, et ita sensisse iniquitatem commendat, id est, appareat facit, et illustriore reddit, adeoque confirmat Dei justitiam et fidem erga homines, *quid dicemus?* Selicet ad questionem ex illo dictis obviandum, quae sequitur:

Nunquid iniquus est Deus qui infert iram? Sensus: An ob id censēbimus Deum inustum esse qui infert iram, id est, punitionem, qui punit et vindicat peccata, ex quibus eius justitia commendatur?

VERS. 6. — SECUNDUM HOMINEM DICO, id est, secundum humanum sensum loquor; objectionem hanc moveo ex persona hominis divina nondum capientis; cui facili, sicut experientia docet, hujusmodi questiones occurrit.

Abst; ut idem creditur Deus iustus; ut quis deo tam absurde et indignè sentiat.

Alioquin quomodo judicabit Deus hunc mundum? q. d.: Si propter causam memoriam Deus iustus censendus est in vindicando peccatis, igitur non erit idoneus qui iudicet mundum. Quod est longe absurdissimum. Sequela manifesta est, quia iudicem totius mundi justissimum esse optaret.

VERS. 7. — SI ENIM VERITAS DEI, etc. Sensus est: Si fides et veracitas Dei clarior et illustrior facta est per meum mendacium sive iniquitatem, cur ego postea iudicor, condemnor et punior tanquam menda et peccator?

VERS. 8. — ET NON (SICUT BLASPHEMAMUR, et sicut aiunt quidam nos dicere) faciamus mala, ut veniant bona? Sensus: Et cur non potius dico (sicut quidam male de nobis loquentes aiunt nos dicere): Faciamus

malum et ita calumniantum DAMNATIO JUSTA EST.

Nota quod vera responsio ad hanc objectionem v. 5 inchoatam, sit, quod peccatum per se et directe non facit ad Dei gloriam (in eo per se avertit a Deo), sed tantum per accidens et praeter intentionem peccantis, quatenus Deus per suum potentiam et sapientiam seit ex malis elicer bona. Vera itaque causa illustrioris Dei gloria, est omnipotens Dei bonitas et sapientia, peccatum contra naturam suam, et contra peccantis intentionem, ordinans ut sit gloriam.

Hinc justè punitor peccatori, Dei legem violans; hincunque nunquam facienda mala, que Dei sunt offensae.

VERS. 9. — QUID ERGO PRECELLIMUS EOS? Post digressionem, redit ad propositum: An quia dixi v. 2, multum omnino praevaricasse esse Iudeis, quibus concedita sunt eloquia Dei, ideone nos Iudei precellimus gentiles? — Respondet: NEQUAEM. Gr., non omnino, et in hoc Apostolus non est sibi contraria, quia quod dixit de Iudeorum excellentia, intellexis de beneficiis exteris, de lege, de Scripturis, etc.; quod autem negat nunc, intelligit de vera lege, ex Psalmis et prophetis desumpta; qui prophete et Psalmi Iudeis praecepit locum.

CAUSATI ENIM SUMUS. Gr., praevaricatus sumus enim. Syr.: Jam ante determinavimus de Iudeis et gentilibus omnes esse sub peccato. Probat non idem praecellere Iudeos, quia, cap. 1 et 2, jam ostendimus et Iudeos et Grecos esse peccatores, seu sub iugis peccati captivos. Si autem omnes peccatores, et sub iugis peccati, ubi est praecellentia vestra? sicut v. 27: *Ubi est ergo gloriatio tua?*

VERS. 10. — Sicut scriptum est: *Quia non est iustus unusquisque.* Gr., neque vero.

VERS. 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18. — Vide paraplar. His sacra Scriptura testimoniis probat de

mala, cumuloque peccata peccatis, ut veniant bona, quale est Deum glorificari? Potest etiam hoc modo: Et cur non potius facimus mala, ut Deus glorificeatur? Sicut quidam calumniantur nos dicere: *Faciam mala ut veniant bona, etc.*

Quorum, scilicet tam ita sentientium, quam non calumniantum, damnatio justa est.

VERS. 9. — Quid ergo Præcellimus eos? NEQUAM. Iudei ethnici, quasi ob merita nostra, legem aut circumlocutione pro eius vocati sumus ad fidem et iustitiam Christi; redit enim hi Paulus ad propositionem, quod teligit v. 2: respondet: NEQUAM præcellimus non Iudei ipsos gentiles.

CAUSATI ENIM SUMUS, id est, causam ante attulimus, iam ante prolabimur, allatis causis et rationibus, *Iudeos et Grecos omnes sub peccato esse,* id est, omnes esse peccatores, et propter peccata damnatione dignos.

VERS. 10, 11. — Sicut scriptum est, etc.: *Non est iustus quisquam.* Eamque deinde quasi in partes dividit dicens: *Non est intelligens, non est requirens Deum,* q. d.: *Quidam non intelligent, nec cognoscunt Deum,* quales sunt gentiles; *quidam vero Deum cognoscunt,* sed Dei mandata non requirunt nec custodiunt, quales sunt Iudei; atque adeo nec Iudei, nec gentiles, adquicem nemo iustus est inter filios hominum.

VERS. 12. — OMNES DECLINARERUNT, id est, recesserunt, scilicet a Deo. Hoc enim quid est aliud quam omnes inuenient malos, neminem bonum? Verum hoc

omnibus prorsus hominibus, tum Graecis, tum Iudeis, quod jam speciem, 1^a de gentilibus, deinde de Iudeis probavit, minime omnes fuisse sub peccato. Hoc autem probat ex Scripturis proper Iudeos, ut sua propria lege convincantur.

Circa hanc testimonia, notandum 1^a quod partim ex Psalmis, partim ex Isaia deducuntur; 2^a quod verba non semper referat Apostolus, sed sensum; 3^a quod generalitas hominum in illis expressa debet intelligi de humano genere, quale est ex origine sua, et qualis unusquisque perseverat, donec iustificet Dei participes fiat, per fidem Jesu Christi; 4^a quod enumerata in his versibus vita non censenda sint singulis hominibus; sed alii in aliis: ita tamen ut omnes sint, vel fuerint sub peccato; denique quod in his versibus bene describantur peccati et concupiscentiae effectus humani geni ineficiens, ut infra, post vers. 20.

VERS. 19. — SCIMUS AUTEM QUONIAM QUACUMQUE LEX. Ne Iudei dicant hanc Scriptura testimonia de gentilibus esse intelligenda, illos praecellunt Apostolus, et probat de Iudeis principaliiter intelligenda, quia ex lege, ex Psalmis et prophetis desumpta; qui prophete et Psalmi Iudeis praecepit locum.

UT OMNE OS OBSTRUATUR. Syr.: ut omnes obstruerit, et universus mundus debitor sit Deo. Arab., fatigatus universus orbis sibi censuram Dei, id est, et hinc idem vobis indicant et exprobant Psalmi et prophetas; ut OMNE OS SUPERBUM, et se sine peccato omnes, obstrueret, cuncte silentium imponatur.

OMNES OS, 1^a Iudeorum, quia omnes fuere legis Mosaicæ violatores; 2^a omnes ex Grecorum; si enim de ipsis Deli cultoribus ita loquuntur eloquia Dei, quid de infidelibus, qui peccatis et impietatibus erant obrutri. Omnes ergo prorsus homines sileant, et nemo

intellige juxta mentem et scopum Pauli, de filiis hominum, id est, humano genere, quale est ex sua origine, et qualis unus quisque possit, donec iustificet Dei per fidem Jesu Christi participes fiat. *Simil inutiles facti sunt,* id est, competruntur, et nullus fructus fidei et bonorum operum.

NON EST QUI FACIT BONUM; ut non est ad unum. Non est ex se, sine Dei, id est, Christi gratia, qui faciat bonum absolute, tale scilicet ut inde bonus et justus coram Deo dici dignusque Dei gratia, aut aeternâ gloria censeri possit, quia omnes ex peccato Ade corrupti, et concupiscentia infecti in peccata varia prosciperunt, etiam S. August. in Psal. 43. Hinc ergo non sequitur omnis opera infidelium esse mala et peccata, sed tantum esse inepta ad iustitiam et gratiam Dei promerentur. Hoc enim licet bonum.

VERS. 15. — SEPULCRUM PATENS EST GUTTAR EORUM, q. d.: Quilibet homines peccata et concupiscentia corrupti, instar sepulcri patens, spura, tetra, fetida, dolosa, maledicta exhalant, proloquuntur et eructant. Linguis suis dolosus agitant, linguis suis utinuntur ad dolum et fraudem, aliud loquientes, aliud sentientes.

VENENUM ASPIDUM SUB LABIIS EORUM, et quasi qui venenum aspidum, id est, noxatissimum, sub labiis vel in labiis gerant, proper parati sunt pestiferum virus latitudinem cognitionis ex oris pharetra deponunt, et in quemlibet ejaculari.

VERS. 16. — SCIMUS AUTEM QUONIAM QUACUMQUE LEX loquitur, iis qui in lege sunt, loquitur, q. d.: Ne dicas, o Iudee, hos versus, qui omnes homines de tam gravibus peccatis arguit, de solis gentilibus loqui; nam iis versus sunt versus legis, puts Psalmi et prophetarum, qui non tam gentibus quam iis qui in lege sunt, id est, Iudeis, loquuntur, cornuque vita increpat et castigant. Ita S. Chrysost. et Theoph.

UT OMNE OS OBSTRUATUR (ut nemo antea se a peccato excusat) et subditus fiat omnis mundus Deo. Sensus: Et ut appareat omnes omnino homines, etiam Iudeos, esse Dei debiti ad aeternam mortem obnoxios.

VERS. 20. — QUID EX OPERIBUS LEGIS NON JUSTIFICABIT OMNIS CARO CORAM ILO, id est, nulla caro, nullus homo justificabitur. Nota: Cum Apostolus assertit hic neminem justificari ex operibus legis, veteris intellige, seu ut ipse prescribit lex vetus, seclusa fidei et gratia Christi, idque patet ex eo quod v. 22 et passim

glorietur se absque peccato esse; sed est contra, omnes omnino homines scient se Deo iudici obnoxios esse ad mortem eternam.

SCHOLIUS: Gr. ὁ τέρτιος, id est, reus, obnoxiusque, ille propriè dicitur, qui sibi ipse ad defensionem minimum sufficere cum possit, alterius patrocinii ope in-diget, ait D. Chrys. Talis erat conditio nostra, idem. Universus itaque mundus, reum se fateatur, subdilat aeterno condemnationi, debitorum penarum, divina vindicta obnoxium, et in hac reatu sui confessione, sese Deo et Christo ejus subjicit, ejusque gratia auxilium imploret, si justificari et salvari voluerit.

VERS. 20. — QUID EX OPERIBUS LEGIS. Syr.: Quandoquid nec lex Mosaicæ, nec opera legis, quemquam mortalium verè et coram Deo reddet unquam iustum.

PER LEGEM ENIM COGNITIO PECCATI, id est, datur. Docet quid faciendum, quid fugiendum, etc.; at non dat remedium peccati, seu gratiam quā tollitur peccatum; hanc solus Christus dat; ad cum ergo necessarium recursum, ejusque jugiter implorandum auxilium.

Et hæc est conclusio ex hucusque dictis deducenda: Nec philosophia, nec lex Mosaicæ, verè justum reddidit quemquam; omnes sub peccati iugo fuere, omnes obnoxii, omnes Christi ope indigentes.

Hanc veritatem eductus, eloque penitus imbutus et tu, coram Deo reatum tuum humiliis ac tremebundus agnosce, et ob eum prostratus et supplex frequenter adorans Deum, regans obnoxii ut per Christi salvatoris tui merita largiatur ut ad peccatorum tuorum indulgentiam et ad gratiam valeras pervenire. Ἰάσιος te, et condemnationi obnoxium agnosce, nisi tui misericordia Deus: hanc ergo misericordiam ob Christum et

VERS. 15. — VELOCES PEDES CORVUM, etc. id est, ad cades et oppressiones invenientur.

VERS. 16. — CONTRITO ET INFELICITER, etc. q. d.: Vix, gressus et conatus eorum eo tendunt, ut alios et sese invicem contemneri miserisque faciant.

VERS. 17. — ET VIAM PACIS, etc., seculif approbationis notitia, quia pacem et justitiam vera pacis conservatriam oderunt. Ac si dicat: Nolum ingredi viam pacis.

VERS. 18. — NON EST TIMOR DEI, etc., id est, oculis mentis non considerant Deum ubique praesentem, proprie timendum esse, tanquam justum vindicem.

VERS. 19. — SCIMUS AUTEM QUONIAM QUACUMQUE LEX loquitur, iis qui in lege sunt, loquitur, q. d.: Ne dicas, o Iudee, hos versus, qui omnes homines de tam gravibus peccatis arguit, de solis gentilibus loqui; nam iis versus sunt versus legis, puts Psalmi et prophetarum, qui non tam gentibus quam iis qui in lege sunt, id est, Iudeis, loquuntur, cornuque vita increpat et castigant. Ita S. Chrysost. et Theoph.

UT OMNE OS OBSTRUATUR (ut nemo antea se a peccato excusat) et subditus fiat omnis mundus Deo. Sensus: Et ut appareat omnes omnino homines, etiam Iudeos, esse Dei debiti ad aeternam mortem obnoxios.

VERS. 20. — QUID EX OPERIBUS LEGIS NON JUSTIFICABIT OMNIS CARO CORAM ILO, id est, nulla caro, nullus homo justificabitur. Nota: Cum Apostolus assertit hic neminem justificari ex operibus legis, veteris intellige, seu ut ipse prescribit lex vetus, seclusa fidei et gratia Christi, idque patet ex eo quod v. 22 et passim

per Christum frequenter implora, et eō frequentiū quō periculosis et generalis est universi mundi per concupiscentiam corruptio.

Hujus concupiscentie effectus habes in vers. 10, 11, 12, etc., benē descriptos: 1° per peccatum iustitiae spoliat: *Non est iustus*; 2° rationem corruptit: *Non est intelligens*; 3° eō depravat et avertit à Deo, ut ad creaturas convertat: *Non est regnare Deum; omnes declinaverunt à Deo, scilicet ad creaturas*; 4° ad omne bonum opus reddit, inutiles: *Simil inutiles facti sunt; non est qui faciat bonum, aut si faciat, illud corruptum malā intentione, aut circumstantiā rē*; 5° eō corruptum suum in lingua diffundit virus, que mundum brevi replet iniquitate, utpote que est *iniquitas universitas et mundus iniquitas*, ut ait D. Jacobus; *seculorum patens est*; 6° lingua veneno infecta fit omnis dol et fraudis instrumentum, per mendacia, perjuria, adulaciones et mala consilia: *Linguis suis dolos agerant*; 7° fit apudim lingua mortem corpori procurans, falsis accusationibus, et mortem animae falsis doctrinis et impietatis scandalis: *Venenum aspidum*; 8° Deo maledicit, proximo imprecatur: *Quorum os maledictione*; 9° vindictam inspirat: *Veloces pedes eorum*; 10° studet male et oppresione pauperum: *Contrido et inficietas*; 11° omnem Dei timorem et religiosum auferit a corde, siveque viam pacis, penitentiae et reditiae ad Deum occludit: *Et viam pacis; . . . non est timor Dei*.

Ad intuitum hujus corruptionis, universum feret mundum inundantis, time, gene, suspirans et gemens Deum Liberatorum deprecare. *Converte, Domine, et eripe animam meam; salvum me fac secundum misericordiam tuam*.

Et quia gratia Christi unicum est huic matorum universitati remedium, hanc gratiam a Christo et per Christum continuē pte, que pravos concupiscentiae reparans effectus, det et augeat verum anima justi-

opponat hæc opera fidei Christi. Cū ergo fidem Christi justificantis illi opponit, non excludit, sed potius includit in hæc opera facta eis. Sicut enim par modo sub lege includit opera legis, seu quæ facienda dicta lex. Ita S. Augustin., lib. de Grat. et lib. Arb., c. 7.

Per legem enim cogitari peccati. Nam lex docet quid faciendum sit, quid evadendum, quid virtus sit, quid vitium et peccatum. Hinc de eis dicunt Proverb. 6: *Mandatum lucerna est, et lex lux, et via vita.* Unde et lex Hebreorum vocatur *thora*, id est, doctrina et institutio. Non ergo per legem, neque ex operi legis est justificatio, quæ peccatum tollitur, et lex observatur.

Vers. 21. — *Nunc autem sine lege*, id est, ut Theodorus et Ambros., *legi veteri cessante, iustitia Dei*, id est, justificatio, quæ nos Deum à peccatis absolvit, infundendo nobis suum iustitiam, id est, gratiam, charitatem, aliasque virtutes, per Christi Evangelium manifestata est, quæ olim ante tot secula *testificata est à lege et propheticis*. Hui enim quasi testes divini et certissimi hanc iustitiam per Christum dandam promulgarunt et asseverarunt. Ita S. Augustin., lib. de Scripto et Litera, c. 9 et 11. Non dixit Apostolus, inquit August.: *Iustitia hominis, vel justitia propria voluntatis, sed: iustitia Dei*, non quæ Deus iustus est, sed quæ induit hominem cum justificat in- pium, etc.

tiam; rationem rectificat per fidem; cor per charitatem à creaturis separat, applicet Deo, fatigat Deum requiriens; ad bona opera exercenda reddat aptum, et in Christo omnia potens; per linguam et per manus ad sancta verba et facta undequaque diffusus.

Vers. 21. — *Nunc autem sine lege*. Optimum medicum imitatus est Apostolus, at Theodoretus: sicut enim medicus docet prius morbi gravitatem eos qui laborant, deinde medicamentorum auxilium adhibet, ita Apostolus postquam horum et illorum iniquitatem coaguit, ipsosque reos et supplicio dignos ostendit, preferit deinceps fidei medicamentum, et divine dispensationis benignitatem docet.

NUNC AUTEM, id est, nostris tandem temporibus, in hœc sane felicitatis, *SINE LEGE*, id est, sine lege operibus, aut auxilio, utpote que jam est abrogata, *JUSTITIA DEI*, id est, que à Deo est, seu justificatio quæ nos Deum à peccatis absolvit, suamque nobis gratiam infundit, *MANIFESTATA EST*, scilicet per Christi Evangelium; erat quidem, nō enim est nova, sed erat opera; nō autem clarissima innotuit, palam et publicè annuntiata; *TESTIFICATA A LEGE ET PROPHETIS*, seu, ut ait Syrus, cui suffragatus ipsa lex et prophetae. Probat quid prius existiter, et non sit nova, cum ab ipsa lege et prophetis testimonium accipiat. Jam in superioribus citavit Habacuc, dicentes: *Justus ex fide virit; hic citu Moysem et prophetas qui de Christo et de Christi fide predixerunt*, Genes. 49, 10; Iasai. 53.

Vers. 22. — *JUSTITIA AUTEM DEI*; quia hic est Apostoli scopus: explicat quæ sit illa iustitia, sine lege, manifestata per Evangelium; iustitia, inquam, seu justificatio, quæ per fidem in Jesum Christum, à Deo infunditur in omnes et super omnes quæ credunt in eum; in hoc enim nullum est discrimen.

Vers. 23. — *OMNES ENIM PECCAVERUNT, ET EGENT GLORIA DEI*. Judicialis sententia, quæ utramque auctoritate ostendit, *PROPOSITIONEM*. Gr., *diatripos*, vox quæ in masculino sumpta significat, *propitiatorem*, et ita intellectus D. Chrys. In neutro genere *propitiatorem* significat; et sic intellexerunt Theodoret, Theophyl., putantque (quod et Origeni tribuitur) D. Paulum aludere ad *propitiatorem*, de quo Hebr. 9, v. 5 et 6, *ad præteritum et ad futura peccata extenderit sarcus Christi*; sed hic de *præteritis tantum loquitur*, quod *propitiatorum*; sed verba sequentia: *IN SANGUINE IPSIUS*,

Vers. 24. — *Justificati gratis per gratiam ipsius*. Justificati, id est, ut justificetur, sicutque justi, et sint justificati gratis. Pendent enim hæc verba ab eo quod processit: *Omnes agent gloria Dei*. Gratias dare significat gratitudi, sine merito grata: enim et gratiuus opponitur merito. Unde cum dixisset Paulus: *Justificati gratis*, explicans subdit, *per gratiam ipsius*. Christi gratia à dicitur.

Per gratiam ipsius (quæ nanciscimus) *per redemptions*, quæ (facta) *est in Christo Iesu*, id est, per Christum Iesum. Sensus: Peccatores justificati per redemptions, quam appenso pretio fecit ac merito. Christus redemptor. Quamvis igitur quod ad nostra merita attinet, gratias justificatore, non tamens absque meritis et satisfactione Christi, qui sanguinis sui prestitio nos a peccato redemit, atque in libertatem justificare videbatur; denique omnia bona ad salutem pertinentia nobis promeruit: ut prouide recte dicatur, non solum justificationem nostram, sed et predestinationem nisi meritis Christi, testante codem Apostoli, Ephes. 4: *Elegit nos in ipso ante mundi constitutionem*. Ita tamen pars secunda, *in adoptionem filiorum per Iesum Christum*. Veritatem tamen hoc ipsum fuit gratia erga nos misericordie Dei, quod Christum redemptorem et satisfactorem nobis dederit.

Vers. 25. — *Omnes enim peccaverunt*, etc. S. Cyillus per gloriam intulit Christum, qui est gloria Patris hoc ipso quo est redemptor et justificator noster, q. d. Paulus: Omnes agent Christo Redemptore, Alii, per gloriam hinc appeti gratiam quæ glorificatur Deus. Nam Christi gratia est gloria quedam inchoata, sicut gloria est gratia consummata. Egenus enim Christo et gratia Christi ad hoc ut per eam, gloriam quæ indigenus ut benē beatique semper vivimus, in celis adipiscamur.

tem, *Judeos et Gentiles condamnat; egent gloria Dei*. Syr.: *Destinuntur gloria Dei*; ita et D. Chrysost. Arab.: *Facti sunt expertes glorie Dei*. Gr. *τριπούλεια*, ad verbū posterioriā, ait Erasmus; seu posteriores sunt gloria Dei; quasi diceret: *Non mirum est si nullum in hoc sit discrimen, cum omnes peccaverint, et idē careant, destitutus gloria; posteriores*, longè absunt à gloria Dei, seu coram Deo. Tantum abest, ut habeant unde gloriatur coram illo, quinid habent unde confundantur, unde prostari et supplices, reos se, *ὑπόδικος*, fateantur, et Salvatoris open implorent. Vide vers. 19. Puto hos versus esse correlativos.

Vers. 24. — *JUSTIFICATI GRATIS*. Syr.: *Justificantur autem. Theophylactus: Justificantur enim, vel, justificandi gratis, sine ullo honorum operum merito*.

Per GRATIAM IPSIUS, id est, per gratuitam Dei misericordiam. PER REDEMPTIONEM, QUE EST IN CURSITO JESU; seu, ut ait Syrus, quæ facta est per Jesum Christum, id est, per redempcionem, quam, appenso prenotata facta sit, per summum ipsius, seu proprium sanguinem. Uterque sensus bonus.

Gr.: *Διὸς τῆς ἀναστάσεως*, quæ propriè est redemptio captivi, persoluto pro illius capite pretio, quod Gallicē dicitur rançon. Erasmus. Gratias ergo ex parte nostrâ redempti sumus; merito et pretio magno, ex parte Christi; misericordia ex parte Dei, qui nobis Christum dedit, nostramque redempcionem suscepit.

Vers. 25. — *QUEM PROPOSUIT DEUS SYR.*, *PRECONSTITUT*, *PROPOSITIONEM*. Gr., *διατύπωσις*, vox quæ in masculino sumpta significat, *propitiatorem*, et ita intellectus D. Chrys. In neutro genere *propitiatorem* significat; et sic intellexerunt Theodoret, Theophyl., putantque (quod et Origeni tribuitur) D. Paulum aludere ad *propitiatorem*, de quo Hebr. 9, v. 5 et 6, *ad præteritum et ad futura peccata extenderit sarcus Christi*; sed hic de *præteritis tantum loquitur*, quod *propitiatorum*; sed verba sequentia: *IN SANGUINE IPSIUS*,

Vers. 24. — *Justificati gratis per gratiam ipsius*. Justificati, id est, ut justificetur, sicutque justi, et sint justificati gratis. Pendent enim hæc verba ab eo quod processit: *Omnes agent gloria Dei*. Gratias dare significat gratitudi, sine merito grata: enim et gratiuus opponitur merito. Unde cum dixisset Paulus: *Justificati gratis*, explicans subdit, *per gratiam ipsius*. Christi gratia à dicitur.

Ad ostensionem *justitiae sue*, q. d.: *Proposuit nobis Deus propitiatorem Christum*, hoc fine, ut scilicet *divitias justitiae*, quæ Deus in se justus est, ostenderet, *communicando nobis peccatoribus scandem justitiam*; ostenderet, inquam, se esse illum qui justificat peccatores per Christum, suamque esse hanc justitiam, non hominum. Hac enim justitia in lege veteri non ostenta, nec manifestata.

Nota, in hisce Apostoli verbis notari et designari omnes causas justificationis. Nam primo, causa efficientis est Deus: secundo, meritoria est Christus: tertio, instrumentalis est sanguis Christi; quartò, apostolica est fides; quinto, formalis est remissio peccatorum, per gratiam sanctificatam; finalis denique est ostensio justitiae Dei.

Propter (id est, ad) *remissionem præcedentium delictorum*, scilicet Adas et aliorum ante Christum, vel, propter, id est, per remissionem; q. d.: Christus, omnia etiam præcedentia peccata abolevit: nam ergo apostolus non est peccandum, post tantum amorem et premium nobis exhibuit. Sat viii, sat veneri, venturam datum, nunc vivite Christo. *Præcedentium delictorum* (que fuerunt).

VERS. 26. — IN SUSTENTATIONE DEI, id est, que peccata Deus patienter sustinuit; AD OSTENSIONEM JUSTITIEI IN HOC TEMPORE. Gr., in nunc tempore, id est, ut hoc nostro tempore evidenter ostenderet justitiam suam, id est, et quā justus est, et quā justificat peccatores.

UT SIT IPSE JUSTUS ET JUSTIFICANS EUM, id est, ad hoc autem illam ostendit, ut appareat ipse justus et per essentiam sanctus, et justificans alios, seu sanctitatis hominum auctor. Justus in se et sanctus appetat ulciscendo, et nostra peccata puniendo in Filio suo; justificans et misericors appetat in condonando iis qui credunt in Christum. Vēl ut sit appareat ipse justus, et ipsa justitia, et omnis justitia fons, et justificans, seu justitiam profundens in omnem qui credit in Iesum Christum.

In his versibus 24, 25, 26, nota breviter omnes justificationes causas; efficientis est Deus misericordia, v. 24; meritaria, Christus; instrumentalis, Christi sanguis; formalis (ex parte) remissio peccatorum; disponsus, partialis et applicans, fides; finalis, ostensio justitiae et glorie Dei.

APPENDIX

Doctrine D. Pauli de veritate justitiae.

A¹ Justitia Dei, v. 21, opus Dei est; 2° datur per fidem in Iesum Christum; 3° in omnes prorsus credentes in eum diffunditur; 4° gratis datur per gratiam Dei misericordiam; 5° datur per et propter Christi merita, qui nos captivos redemit; 6° hęc redemptio facta est per modum sacrificii propitiatorii; 7° hęc sacrificium fit nostrum, per fidem in sanguine ipsius; 8° hęjus sanguinis virtus in precedencia secula extenuatur: propter hunc sanguinem precedenta delicta Deus toleravit et per clementem condonavit; 9° ostendit Deus hoc justificandi modo, per fidem in Christum pro nobis mortuum: et quod justus est in se, odio habens peccatum, quod non remittit sine condigna punitione. Proprio Filio suo non perperit, etc.; et quid justificans et misericors est auctor justificationis; nos gratias, per fidem in Christum justificando.

VERS. 26. — In sustentatione Dei, q. d.: Quia delicta Dei sustentavit, id est, toleravit diu expectantes, donec Christus veniret, eaque expiaret, itaque ostenderet justitiam veram in hoc tempore gratiae, eamque creditur dare, Haec Anselmus.

Ad ostensionem justitiae eius in hoc tempore, volens per hoc significare, Deum missis Filium sum in plenitudine temporis, hoc est, ex tempore quo iam salis exploratur et compertum esset. Ut sit sensus, Deum tollerasse peccata hominum usque ad ostensionem justitiae sue, id est, usque ad hoc tempore, quo sum justitiam mundo volunt patetfacere et exhibere. Ut sit ipse justus, et justificans eum, qui est ex fide Iesu Christi. Justus, id est, fidelis in promissa, vel potius justus, id est, sanctus et rectissimus. Ad eo odi peccatum Deus, ut ideo Filium dederit in mortem, ut pro peccato ex justitia satisfacere, et a peccato homines ad sanctitatem et rectitudinem suam originalinem, in quā a Deo conditi erant, in paradise traducerent; itaque ipse justus suam justitiam nobis communica ret, nosque justificaret per Christum.

Vers. 27. — Ubi est ergo gloriatio tua? quā, o Ju dicator, gloriaris tibi ex circumcisione, scilicet, aliusque operibus legis Mosaica, justitiam.

Hec autem per fidem justitia nova non est, nec nostris inventa temporibus, sed tantum claris manifestata; sub figuris veteris Testamenti erat abscondita; per Evangelium manifestatur palam universo mundo. Hinc dicitur testificata à lege et prophetis. Sancti veteris Testimenti crediderunt in Christum venturum; justi novi Testimenti credunt in Iesum Christum, pro nobis passum et mortuum. Porr̄, cū dicit Apostolus nos justificari per fidem, sine operibus, exclude quidem opera fidem praecedentia, et à fide non profecta; non excludit autem opera bona, ex fide et gratia Christi facta; alias esset sibi ipsi contraria. Vide cap. 2, v. 6 et 15. Justificamus ergo per fidem vivam, prout includit charitatem, et opera bona in Evangelio commendata, seu per fidem, quae per dilectionem operatur, ad Gal. 3. Expressum tamen solus fidei meminit hic D. Paulus: 1° quia fides maximè in calculanda tunc et nunc; 2° quia fides fundamentum est justificationis; fides, quasi cor, sicut à corde vita animalis, sicut à fide vita spiritualis.

Fides vestimentum additici spiritualis, ait D. Gregor. Mag., hom. 50, 19, in Ezech. Per eam intratur. Fides radix ex qua pullulat et succrescit justitia; fides fundamentalis justitiae, qua tota fidelis immititur et ab ea continuè sustentatur. Fides primogenita filia gratiae Dei, quia primum donum Dei per Christum.

VERS. 27. — UBI EST ERGO GLORIATIO TUA? Positā praecedenti doctrinā, Apostolus Iudeum Romanum, qui nos captivos redemit; 6° hęc redemptio facta est per modum sacrificii propitiatorii; 7° hęc sacrificium fit in toto hęc justificationis negotio?

EXCLUSA EST; respondet: Abrogata est. Vide v. 25. PER QMAM LEGEM? an per legem Mosiacam, que opera precipit? seu que prescriberat quid faciendum; sed gratiam faciendo non dabit, v. 20. Nequaquam, sed per legem fidem, qua Dei donum est, et que docet ad gratiam Christi recursum, quā Dei precepta complecamus.

VERS. 28. — ARBITRAMUR ENIM JUSTIFICARI. Gr.: Ratione colligimus ergo fidei justificari hominem, etc.

Exclusa est. Per quam legem? Factorum? Non; sed per legem fidem. Nota ex S. Augustino, lib. de Spir. et Lit., cap. 15: Lex factorum est ea que jubes quid sit faciendum; lex fidei est ipsa fides, que imperat gratiam faciendo quid lex jubes. Lex factorum, est lex vetus; Lex fidei est lex nova. Lex factorum continet preceptum; lex fidei auxilium. Lex factorum dat lacrimam, ut sciamus; lex fidei dat virtutem, ut faciamus. Lege factorum dicit Deus: Fac, quae jubeo; legi dei faciemus: Da quod jubes. Lex factorum est ea que externe opera et facta, caue multa prescribit: lex fidei est ea que actiones interiores ordinat, inter quas prima est fides et amor. Denique quod hic dicit Apostolus, justitiam querendam esse ex lege fidei; non autem ex lege factorum, id est cum eo quod dixit cap. 2, v. 29, circumcisionem cordis fieri spiritu, non littera.

Si queras cur dicere maluit Apostolus legem fidei quam simpliciter, fidem, aut cur omnino questionem sic proposuit: Per quam legem? respondet Chrysostomus, ut a legis vocabulo non recederet, quod gratum credit auribus Iudeorum.

Vers. 28. — Arbitramur enim justificari, etc. Sensus: Jam ergo colligimus ei concludimus ex superiori

Omnium hactenus dictorum conclusio.

Ex dictis ergo colligimus, quemlibet hominem, Iudeum et gentilem, justificari per fidem, ut explicatum est paulo supra, etsi legis opera non aferat.

VERS. 29. — AN JUDÆORUM DEUS TANTUM? quasi diceret: Et hęc justificandi modus Deo dignus est, qui cū sit omnium Deus, in omnes debuit suam effundere misericordiam, omnibus dare salutis medium.

Vers. 30. — QUONIAM QUIDEM UNUS EST DEUS. Sicut autem unus est Deus, sic omnis, sive circumcisionis, sive incircumcisus, unum est ad salutem medium, scilicet fides in Christum. Mira Dei bonitas! quis unus omnium Deus, unum dat omnibus medium ad salu-

disputatione hanc nostram propositionem, hominem sive Iudeum, sive gentilem justificari per fidem quā justitiam apprehendat, etiam si legis opera non afferat, ea videlicet quae sola cognitio legis adjuvit fecerit; ut quae nihil ad justitiam conductant. Sutor adnotavit. S. Augustinus, quid S. Jacobus timens ne quis ex S. Paulo erraret, poniaretque solam fides justificare, scripturam suam Epistolam hoc fine ut doceat opera requiri ad justificationem. Cum ergo S. Paulus negat opera justificare, intelligit opera legis et naturae, que sunt per legem et naturae vires, secundum fide et gratia Christi; cuius vera S. Jacobus asserit opera justificare, opera intelligit facta ex fide et gratia Christi, atque, ut ait S. Augustinus, Paulus intelligit opera que fidem præcedunt, Jacobus vero intelligit opera que fidem sequuntur.

Vers. 29. — An Judeorum Deus tantum? etc. Sensus est, Deum, quod ad beneficium attinet justitiae et salutis externe, non solum Judeorum Deum esse, verum etiam gentilium; ut qui aquę sint Dei creatura ratione capax, et ad supernam felicitatem ordinata; necesse estis sit per circumcisionem Iudeorum.

Corollarium pietatis, seu in hoc capite ad redigenda.

In hoc cap. tertio, nota duo magna christiane pietatis principia.

PRIMUM PRINCIPIUM.

Omnis prorsus homo, qui est in mundo, in se spectatus, et in suis factis propriis, reum se fateri debet coram Deo, et ira divina obnoxium. Vide vers. 19 et 28. Ex hoc principio omnis hominum superbia annihilatur; omnes peccaverunt, et ęgant gloria Dei; subditas sunt, etc. Quisquis sim, peccator natus sum, peccator vivo, et nisi mei miserrut Deus, peccator moriar.

Hinc time, gene, humiliare, ora, Salvatoris open implora.

PRAXIS.

Hac veritate persuasus, tuum pro præteritis reatum agnosces, tamquam in presenti infirmitate sentiens, frequenter coram Deo prosternere; prostratus et supplex veniam petere pro præterito; salutis open implora pro presenti et futuro.

Iu omnibus vice meæ statibus et momentis, ego magna et gloriosa Dei misericordia: dicam ergo frequenter et continue: Misere mei secundum mugnam et maximam misericordiam tuam.

Nulum est peccatum quod fecit homo, quod non possit facere alter homo, si desit rector, à quo factus est homo, D. Aug.

tem; quia non poterant omnes homines Jerosolymam ire sacrificari, omnibus hominibus eandem proportionem propitiationis victimam, quam quisque suam reddat per fidem, sibique propriam officiat et Deo pro se offerat.

VERS. 31. — LEGEM ERGO DESTRUEMUS PER FIDEM?

Objicit sibi quod Iudei solebant objicere: scilicet quid hec de fide doctrina legem destrueret; cui breviter responderet, quinimō stabili Lex enim figuravit, prædicta, promisit Christum et justitiam, quam Christus attulit; hęc ergo justitia, per fidem Christi, stabilit legem, cuius est veritas, effectus, complementum: Christus enim finis legis.

tionis incorporari, ut justitiae Dei particeps fiant.

Vers. 30. — QUONIAM QUIDEM UNUS EST DEUS (Iudeorum et gentium) qui justificat circumcisionem (id est, circumcisiones, puta Iudeos) ex fide, et prepucium (id est, prepucios, puta gentiles) per fidem.

Vers. 31. — Legem ergo destruimus per fidem? Sensus: Ergo legem abolemus, irritam facimus, otiosam et inutiliter redditum hęc nostrę de justificatione doctrina, quia idem exigimus, et opera legis excludimus? Respondet: Absit: sed (potius) legem statuimus, quia lex statuit et confirmatur ex eo quod illa quae lex illa significat et promittet, per Evangelium (quod fidem hic appellat Paulus) completa sunt. Messias enim in lega novā adimplivit, et adimplendo quasi stabilit et confirmavit, quidquid Moses præfiguravit in lege veteri. Opponit Paulus verbum, statu, stabili, facit ut aliiquid stet, aliqui vacillans et currens: verbo, destruo, abolo, irritum facio. Quasi dicat: Ego per Evangelium adeò legem non destruo, non deicio, ut eam per hoc stare faciam, stabiliam et confirmare. Evangelium enim est confirmatione, ratificatione obligatio legis et Prophatarum.

pietatem maximē notanda, et in praxim

redigenda.

SECUNDUM PRINCIPIUM.

Justificamus gratiam Dei misericordia: per redemptionem, etc., quem proposuit propitiationem. In protocollo omnibus illum posuit, etc., S. Anselm. Christus in cruce victimam propitiationis; et hanc victimam Deus misericordia nobis exhibet; ut eam nobis faciamus proportionem, per fidem, illamque pro peccatis nostris offeramus ipsi.

Quid misericordia intelligi valet, ait D. Anselm., quam, cum peccatori dannato aeterno tormentis, et unde se redimit non habent, Deus Pater dicit: Accepte Unigenitum meum, et da pro te; et ipse Filius: Tolle me, et redde pro te, D. Anselm., libro Carus homo, cap. 19.

PRAXIS.

Hac immensa Dei misericordia frequenter utere, frequenter actus fidei exercere in Christum pro te passum et mortuum, per quos ipsius sacrificium tuum facias; frequenter et hanc victimam, tuam factam, offerere Deo pro peccatis tuis.

Respic in faciem Christi tuu. Ne peccata mea resipicias, o Deus, sed respice Filium tuum unigenitum pro me passum et mortuum; hanc pretiosam victimam offero tibi. Accipe pro servo inobediente filium obediens utque ad mortem, mortem autem crucis.

Ideo sancta Ecclesia, à Spiritu Dei semper directa,

Crucifixum ubique in viis, in plateis, in templis exhibet, ut hanc victimam semper et ubique offeramus.

CAPUT IV.

1. Quid ergo dicimus invenisse Abraham patrem nostrum secundum carnem?

2. Si enim Abraham ex operibus justificatus est, habet gloriam, sed non apud Deum.

3. Quid enim dicit Scriptura? Creditit Abraham Deo, et reputatum est illi ad justitiam.

4. Et autem qui operatur, merces non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum.

5. Et verò qui non operatur, credenti autem in eum qui justificat impium, reputatur fides ejus ad justitiam secundum propositum gratis Dei.

6. Sicut et David dicit beatitudinem hominis, cui Deus accepto fert justitiam sine operibus.

7. Beati, quorum remissae sunt iniquitates, et quorum tecta sunt peccata.

8. Beatus vir, cui non imputavit Dominus peccatum.

9. Beatitudo ergo hec in circumcisione tantum manet; an etiam in præputio? Dicimus enim quia reputata est Abraham fides ad justitiam.

10. Quomodo ergo reputata est? in circumcisione, an in præputio? Non in circumcisione, sed in præputio.

11. Et signum accepit circumcisionis, signaculum justitiae fidei, que est in præputio: ut sit pater omnium credentium per præputium, ut reputetur et illis ad justitiam;

12. Et si pater circumcisionis, non illi tantum qui sunt ex circumcisione, sed illi qui sectantur vestigia fidei, que est in præputio patris nostri Abraham.

13. Non enim per legem promisso Abraham, aut semini ejus, ut heres esset mundi, sed per justitiam fidei.

14. Si enim qui ex lege, heredes sunt, exinanita est fides, aboluta est promissio.

15. Lex enim iram operatur: ubi enim non est lex, non prævaricatio.

16. Ideo ex fide, ut secundum gratiam firma sit promissio omni semini, non ei qui ex lege est solum, sed et ei qui ex fide est Abraham, qui pater est omnium nostrorum.

17. (Sicut scriptum est: Quia patrem noluntur gentium posui te) ante Deum, cui credit, qui vivificat mortuos, et vocat ea quae non sunt, tanquam ea que sunt;

18. Qui contra spem in spem credit, ut fieret pater multarum gentium, secundum quod dictum est ei: Sic erit semen tuum.

19. Et non infirmatus est fide, nec consideraverat corpus suum emortuum, cum jam ferè centum esset annorum, et emortuum vulvam Sarę.

20. In reprobatione etiam Dei non hesitavit diligenter, sed confortatus est fide, dans gloriam Deo:

21. Plenissime sciens quia quocumque promisisti, potens est et facere.

Deo, pro nobis et pro aliis. Vide et proxim in fine cap. 1.

CHAPITRE IV.

1. Mais quel avantage dirois-nous donc qu'Abraham, notre père, a eu selon la chair?

2. Car si Abraham a été justifié par ses œuvres, il a de quoi se glorifier, mais non devant Dieu.

3. Car, que dit l'écriture? Abraham crut ce que Dieu lui avait dit, et sa foi lui fut imputée à justice.

4. Or la récompense qui se donne à quelqu'un pour ses œuvres, ne lui est pas imputée comme une grâce, mais comme une dette.

5. Et, au contraire, lorsqu'un homme sans faire des œuvres, croit en celui qui justifie le pécheur, sa foi lui est imputée à justice, selon le décret de la grâce de Dieu.

6. C'est ainsi que David dit qu'un homme est heureux, à qui Dieu impute la justice, sans les œuvres.

7. Heureux ceux dont les iniquités sont pardonnées, et dont les péchés sont couverts.

8. Heureux celui à qui Dieu n'a point imputé de péché.

9. Or, ce honneur n'est-il que pour les circoncis? n'est-il point aussi pour les incircconis? car nous venons de dire que la foi d'Abraham lui fut imputée à justice.

10. Quand donc lui a-t-elle été imputée à justice? est-ce après qu'il a été circoncis, ou lorsqu'il était encore incircconis? Ce n'a point été après qu'il eut reçu la circoncision, mais avant qu'il l'eût reçue.

11. Et il reçut la marque de la circoncision, comme le sceau de la justice qu'il avait eue par la foi, lorsqu'il était encore incircconis, afin qu'il fût le père de tous ceux qui croient n'étant point circoncis, et que leur foi leur fut imputée à justice.

12. Et afin qu'il fût le père des circoncis qui non seulement ont reçus la circoncision, mais qui suivent aussi les traces de la foi qu'en notre père Abraham, lorsqu'il était encore incircconis.

13. Car ce n'est point par la loi que doit s'accomplir la promesse faite à Abraham ou à sa race, de lui donner tout le monde pour héritage, mais par la justice de la foi.

14. Car si ceux qui appartiennent à la foi sont les héritiers, la foi devient inutile, et la promesse de Dieu sans effet.

15. Car la loi produit la colère, puisque, lorsqu'il n'y a point de loi, il n'y a point de violation de la loi.

16. Ainsi c'est par la foi, afin que nous le soyons par grâce, et que la promesse demeure ferme pour tous ses enfants, non seulement pour ceux qui ont reçus la loi, mais encore pour ceux qui suivent la foi d'Abraham, qui est le père de nous tous,

17. (Selon qu'il est écrit: Je vous ai établi père de plusieurs nations) et qui l'est devant Dieu, auquel il a cru, comme à celui qui ramine les morts, et appelle ce qui n'est point comme ce qui est.

18. En sorte qu'il espéra contre toute espérance, et qu'il crut qu'il deviendrait le père de plusieurs nations, selon qu'il lui avait été dit: Votre postérité sera sous nombre.

19. Et il ne s'affaiblit point dans sa foi: il ne considéra point qu'à l'âge de cent ans, sa chair était morte, et que la vertu de concevoir était éteinte dans Sare.

20. Il n'hésita point, et il n'eut pas la moindre défaillance de la promesse que Dieu lui avait faite; il se fortifia par la foi, rendant gloire à Dieu.

21. Etant pleinement persuadé qu'il est tout puissant pour faire tout ce qu'il a promis.

22. Ideo et reputatum est illi ad justitiam.

23. Non est autem scriptum tantum propter ipsum, quia reputatum est illi ad justitiam;

24. Sed et propter nos, quibus reputabatur credentibus in eum qui suscitavit Iesum Christum Dominum nostrum à mortuis:

25. Qui traditus est propter delicta nostra, et resurrexit propter justificationem nostram.

ANALYSIS.

Ipsius Abraham exemplum, qui Pater circumcisioñis dicitur, quia primus omnium fuit circumcisus, et circumcisionis preceptum pro se et suis posteris accepit; illius, inquit, patricie exemplu confirmat Apostolus suum de gratuità per fidem justificatione doctrinam in cap. 5 traditionem.

¶ 1 et 2, probat Abraham justificatum non fuisse per opera legalia, aut per circumcisionem.

¶ 3 usque ad 19 probat multis rationibus justificationem fuisse per fidem.

Ac 1º per hec Genes. 15 verba: Creditit Abraham Deo, et reputatum est illi ad justitiam; et per rationem in hac verba fundatum, v. 5, 4, 5.

¶ 2 Auctoritate Davidis, Psal. 51, gratuitam justificationem propriece describens, v. 6, 7, 8.

¶ 3 Ex tempore, quo Abraham justificatus est, quindecim circiter annis ante circumcisionem, v. 9, 10.

PARAPHRASIS.

1. Si fide justificatur homo sine operibus, quid ergo dicimus de Abraham Patre nostro, qui Deo fuit gratissimus? quam igitur habuit justitiam? an operum, an fidem?

2. Certissime, non operum; si enim ex operibus extensis justificatus esset Abraham, haberet quidem unde gloriarietur apud homines, qui vident externa; sed non haberet apud Deum, qui cor et animus hominis imprimis intueret; et ideo opera externa sine fide facta non estimat; sique politice tantum justificatus esset Abraham: at certissime non politice tantum justificatus est, sed verè, internè et coram Deo; ergo non per opera tantum externa, sed per fidem.

3. Id apterè declarat sacra Scriptura, Genes. 15. Creditit Abraham Deo; et haec Abraham fides à Deo fuit illi imputata ad justitiam.

4. Juxta quae verba sic ratlocinor: Homini qui opus exercet, merces repeditum, non gratis, sed ex justitia, et tanquam quid ei debitur.

5. E contra verò homini, qui nullum exercet opus, sed qui tantum credit in eum qui peccatores justificat, huius, inquit, homini, si justitia detur, datur non quasi merces debita, sed gratis et ex gratiis Dei proposito, qui placuit hujus hominis fidem acceptare ad justitiam; atque constat ex iure citata Scriptura quid justitiae Abraham fuit data, ex solo Dei reputanti nutu; hoc enim significat, et reputatum est; ergo gratis data est, ergo non ex operibus, sed ob fidem; ergo et nos pariter gratis per fidem sine operibus justificatus.

6. Talis hominis beatitudinem, cui Deus gratis sine

22. C'est pour cette raison que sa loi lui a été imputée à justice.

23. Or, ce n'est pas pour lui seul qu'il est écrit que sa loi lui a été imputée à justice;

24. Mais aussi pour nous, à qui elle sera imputée de même, si nous croyons en celui qui a ressuscité d'entre les morts Jésus-Christ notre Seigneur,

25. Qui a été livré à la mort pour nos péchés, et qui est ressuscité pour notre justification.

¶ 4 Ex quod circumcision fuit signaculum justitiae jam adeptæ in præputio per fidem; ergo ipsa justitia posterior.

¶ 5 Ex mysterio significato per justificationem Abraham incircuncis; scilicet, quid omnes forent per fidem in Christum justificandi.

¶ 6 Ex promissione à Deo facta Abraham, quid futurus esset heres mundi; haec promissio absoluta est, à legis operibus independens; immo redderetur irrita, si à legis observantia dependaret; completar autem certissimum per fidem. Ideo non per legem, sed per fidem fit justificatio. Hoc ita stabilito,

¶ 7, 19, 20, 21, 22, magnifice describit fidem Abraham. Denique concludit, asservens idem ad nos per Scripturas transmissam esse Abraham justificationem per fidem; ut nos fidei Abraham sectatores, illius et justitiae esseus participes.

1. Si fide justificatur homo sine operibus, quid ergo dicimus de Abraham Patre nostro, qui Deo fuit gratissimus? quam igitur habuit justitiam? an operum, in Ps. 51, dicens:

2. Beati illi quibus gratuitè condonate sunt iniquitates, et quorum peccata sic deleta et remissa, ut pareant quidem;

3. Beatus vir illi enim Dominus peccatum non imputat, quia ob gratianam condonacionem, nullum.

4. Sed a vobis quaro, haec felicitas, de qua David loquitur, cui contingit? an circumcisionis, seu Iudeis tantum? an etiam incircuncis, seu gentilium? certè Abraham justificatus evincit quid etiam incircuncis convenit. Constat ex Scriptura iam citata quid Deo creditur Abraham, et quid à Deo fides Abraham imputata fuit ad justitiam.

5. Inspiciamus ergo qualis et in quo statu existente Abraham, quando credit et fuit justificatus: an circumcisionis tunc erat? an verò præputium? Patet Scriptura legenti quid erat adhuc præputium. Si ergo ipse Abraham præputiat, justificatus est, haec justificationis felicitas non solum ad circumcisionis spectat, sed etiam ad præputios; ergo et illa non per circumcisionem obtinetur, sed per fidem in Christum, qua gentilibus aquæ convenit ac Iudeis. Adde quid

11. Circumcisio accepit Abraham velut signum fidei quam dederat Deo sibi prominenti Messiam è suo semine nasciturum; et tanquam signaculum justitiae quod adhuc præputiat accepterat per hanc fidem. Ideo autem præputiat Abraham per fidem justificatus est, ut esset omnium in præputio credentium pater, certique forent præputiat gentiles quid fides